

БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

УДК 001 339.166.5(477)

Паустовська Т.І.

кандидат економічних наук, доцент,
старший викладач кафедри економіки,
організації та управління підприємствами,
Криворізький національний університет

Лашкун Г.А.

асистент кафедри економіки, організації
та управління підприємствами,
Криворізький національний університет

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

У статті розглянуто теоретичні визначення категорій «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальний бізнес» та показано історичний шлях розвитку інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу і важливість їх запровадження в економіку країни для зростання та покращення добробуту населення. Проаналізовано роль використання інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу в розвинутих країнах і звернено увагу на роль держави і приватного сектору у вивченні, розробці та запровадженні інтелектуальних здобутків провідними світовими навчальними закладами. Досліджено практичне місце науки в розвитку та удосконаленні світових економічних процесів, показано ключові причини недовикористання наукового потенціалу нашою державою останніми десятиріччями. Опрацьовано і висвітлено вагомі рекомендації щодо необхідності впровадження нових методів у використанні інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу в сучасну економіку України та можливостей, які слідують за цими впровадженнями.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний бізнес, інтелектуальний продукт, людський капітал, інтелект, знання, «економіка знань», робоча сила, трудові ресурси, підприємницька діяльність.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ИНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА
И ИНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БИЗНЕСА

Паустовская Т.И., Лашкун А.А.

В статье рассмотрены теоретические определения категорий «интеллектуальный капитал» и «интеллектуальный бизнес» и показано исторический путь развития интеллектуального капитала и интеллектуального бизнеса и важность их введения в экономику страны для роста и улучшения благосостояния населения. Проанализировано роль использования интеллектуального капитала и интеллектуального бизнеса в развитых странах и обращено внимание на роль государства и частного сектора в изучении, разработке и внедрении интеллектуальных достижений ведущими мировыми учебными заведениями. Исследовано практическое место науки в развитии и усовершенствовании мировых экономических процессов, и показано ключевые причины недоиспользования научного потенциала нашей страной в последние десятилетия. Обработано и высветлено весомые рекомендации по поводу необходимости внедрения новых методов в использовании интеллектуального капитала и интеллектуального бизнеса в современную экономику Украины и возможностей, которые следуют за этими внедрениями.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный бизнес, интеллектуальный продукт, человеческий капитал, интеллект, знания, «экономика знаний», рабочая сила, трудовые ресурсы, предпринимательская деятельность.

THEORETICAL ASPECT OF INTERCOMMUNION OF INTELLECTUAL CAPITAL
AND INTELLECTUAL BUSINESS

Paustovska Tamara, Lashkun Hanna

Article considers theoretical definitions of "intellectual capital" and "intellectual business" as economic categories. Were shown historical way of development and important of intellectual capital and intellectual business, analyzed affect after their using in developed countries. Different approaches and different interpretations of the categories "intellectual capital" and "intellectual business" in the works of foreign and domestic scientists were analyzed. Investigated role of science in development and improvement of economic processes of the entire world. The attention was paid to the role of the

state and the private sector in the study, development and implementation of intellectual achievements by the world's leading educational institutions. It is confirmed that the most important factor in the development of intellectual capital is education, which provides the acquisition of knowledge, skills, professional abilities, cultural values, development of intelligence and skills that make it possible to react quickly to changes in market conditions. It is proved that the higher level of education of the individual, then the higher level of his intellectual capital and, as result, the possibility of obtaining additional benefits through the transformation of this capital into the intellectual business. Set vector of formation of intellectual business environment in Ukraine is an effective combination of legislative provision and corresponding socio-economic conditions and incentives. The key causes of non-using scientific potential of our nation in recent decades are shown. It is revealed the importance of providing a civilized intellectual property market that will enable the development of a transparent intellectual business. The necessity to conduct an active information and awareness campaign aimed at popularizing the acquisition, creation and commercialization by subjects of management of intellectual property objects has been proved. The important recommendations for the introduction of new methods in the use of intellectual capital and intellectual business in the modern Ukrainian economy and the possibilities following these implementations have been worked out and highlighted. Specified examples of no fully scientific potential and necessity to implement intellectual capital and intellectual business in the modern Ukrainian economy.

Keywords: *intellectual capital, intellectual business, intellectual product, human capital, intellect, knowledge, "economic of knowledges", labor force, labor resources, entrepreneurial activity.*

Постановка проблеми. Характерною рисою ХХІ ст. є різке підвищення значущості науково-технічних знань в економіці. І тут варто привести слова К. Маркса, який ще у ХІХ ст. визначив: «економічні епохи розрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється і якими засобами праці» [1, с. 36].

Якщо зобразити динаміку капітальних витрат «промислового» та «інформаційного» віків у вигляді графіків, то буде видно, що обидві лінії перетнуться у 1991 році, коли розходи на придбання промислового обладнання склали 107 млрд. дол., а на закупівлю інформаційної техніки – 112 млрд. дол. Можна вважати це першим роком інформаційного віку. З цих пір компанії витрачають більше грошей на обладнання, яке необхідне для збору, обробки, аналізу та розповсюдження інформації, ніж на машини що призначені для штампівки, різки, зборки, навантаження та іншого роду дій з матеріальними предметами [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які зробили вагомий внесок в дослідження теоретико-методичних положень, інституційних основ, характерних ознак та інших аспектів інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу, а саме: Е. Брукінг, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.М. Геєць, Дж. Гелбрейт, Д. Даффі, А.О. Дегтяр, Л. Едвінссон, А.Г. Жарінова, С.М. Ілляшенко, В.Л. Іноземцев, Б.С. Кваснюк, Б.Б. Леоньев, Л. Мелоун, Л.Г. Мельник, В.П. Ніколайчук, М.В. Семиноженко, Т. Стюарт, Е. Тоффлер, А.А. Чухно й інші. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих учених, слід зазначити, що інтелектуальний капітал та інтелектуальний бізнес як якісно новий ефективний тип господарювання, потребують більш глибокого дослідження їх теоретичних основ, деталізації суб'єктів взаємодії, визначення прогресивних способів, прийомів і методів їх організації та впровадження в Україні.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розкриття теоретичних аспектів формування інтелектуального капіталу та сучасних тенденцій розвитку з його допомогою інтелектуального бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найвагомим фактором розвитку цього віку є інтелектуальний капітал, а найважливішим фактором розви-

тку інтелектуального капіталу є освіта, яка забезпечує набуття знань, навичок, професійних здібностей, культурних цінностей, розвиток інтелекту та вмінь, що створюють можливість швидкого реагування на зміну ринкових умов. Що вищий рівень освіти індивіда, то вищий рівень його інтелектуального капіталу, а отже, можливість отримання додаткових благ через перетворення даного капіталу в інтелектуальний бізнес. Термін «інтелектуальний капітал» вперше використав Дж. Гелбрейт в 1969 р., щоб звернути увагу на те, що визначальним багатством будь-якої компанії є здібності інтелектуальних ресурсів створювати нові види засобів та їх поєднання для отримання доходів у сфері виробництва товарів і послуг. Він вважав, що інтелектуальний капітал – це щось більше, ніж «чистий інтелект» людини, тобто по суті – це інтелектуальна діяльність співробітників фірми, включена у виробничий процес і пов'язана з генерацією ідей і прибутку [3, с. 106].

Саме інтелектуальні здібності людини сприяють формуванню і ефективному застосуванню традиційних видів капіталу – матеріального і фінансового. Поява нового терміну в економічній науці пов'язане з формуванням і реалізацією постіндустріальної парадигми розвитку реальної економіки, в рамках якої головними чинниками виробництва, конкуренції та отримання прибутку стають не тільки природні, матеріальні та фінансові ресурси, а, більшою мірою, інтелектуальні та інформаційні. Створюючи інформацію, інтелектуальні здібності людини в змозі її аналізувати і приймати рішення. У сучасному глобальному інформаційному суспільстві інформація стала фундаментальним чинником його розвитку. А високорозвинені країни закладають підвалини свого майбутнього процвітання через активне змагання за так званій «мізковий» прошарок фахівців. Інтелектуальний капітал, інформаційно-інтелектуальні технології зумовили поширення інтелектуальної праці, що забезпечило суттєві зрушення у соціально-економічній структурі виробництва в цілому. Адже, людина бере участь у виробленні матеріальних благ на всіх етапах суспільної еволюції, проте домінуючого значення набуває лише у «знанцевій» економіці, що знайшло відображення у різних формах трактування.

Протягом еволюції суспільних формацій, що супроводжувалася розробкою економічних теорій та концеп-

цій, набуває поширення використання таких понять, як робоча сила, трудові та людські ресурси, трудовий і людський потенціал, персонал, людський капітал. Перераховані поняття близькі за суттю, інтерпретують подібні напрями та галузі економічних досліджень і в кінцевому результаті через зміну дослідних пріоритетів еволюціонують у людський капітал з наданням останньому власних ознак, інтерпретацій, інструментів аналізу, механізмів управління та регулювання.

Найбільш вживаним трактуванням людського капіталу є виробничі знання, вміння і професійна підготовка, якими володіє окрема людина. Мається на увазі вартість, яка створюється в результаті витрат на навчання, освіту, зміцнення здоров'я, хоча на певних етапах еволюції економічної думки існували й інші підходи. Наприклад, Дж. Кларк капітал ототожнював із самою людиною, а вдосконалення вмінь, отримання освіти та навичок – з нагромадженням капіталу.

Серед українських дослідників слід виділити внесок О. Грішної, яка людський капітал характеризує як сукупність сформованих та розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій поведінки індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці та впливають завдяки цьому на зростання доходів свого власника і національного доходу.

В цьому ж руслі Л. Шевчук, підходячи до трактування людського капіталу як капітальних ресурсів суспільства, вкладених у людей або людину, чи як можливостей людини брати участь у виробництві, творити, будувати, створювати цінності, поняття «людського капіталу» розкриває як частину сукупних знань, здібностей і кваліфікацій носіїв робочої сили, яка здатна приносити дохід, тобто яка використовується для виробництва товарів і послуг. Дослідження людського капіталу набуло в останні десятиліття значної актуальності, тому логічно, що перелік наведених визначень та підходів до його трактування можна продовжити. Однак очевидно, що зазначені та інші існуючі підходи за всіх отриманих переваг дослідження поставленої проблеми не гарантують ефективного управління людським капіталом та його конкурентоспроможністю [4, с. 2]. Цю гарантію може продемонструвати практика. Адже, підприємцю для забезпечення конкурентоспроможного інтелектуального бізнесу потрібно закласти основу інтелектуального процесу, яким передбачається створення, впровадження і поширення інтелектуальної продукції, необхідною властивістю якої є науковотехнічна новизна, практичне застосування та комерційна реалізованість. Підвищення конкурентоспроможності підприємств сьогодні багато в чому визначається часткою продукції, у виробництві якої задіяні передові знання та прогресивні технології. Джерелом конкурентних переваг більшою мірою стають не матеріальні активи та дешева робоча сила, а знання і творчий потенціал працівників. Тому створення нових інтелектуальних продуктів і освоєння передових технологій є одним з пріоритетних напрямів розвитку підприємництва в сучасних умовах. Набирає обертів розвиток економічної діяльності, в якій кінцевим продуктом виступають результати творчопроductивної, інтелектуальної праці – інтелектуальний бізнес (інтелектуальне підприємництво).

Інтелектуальний бізнес – це підприємницька діяльність на засадах інтелектуального продукту з ціллю отримання прибутку та розвитку справи, що означає раціоналізацію економіки, підвищення конкурентоспроможності, більш повну реалізацію основного потенціалу суспільства – людського потенціалу [5, с. 179].

Розвиток інтелектуального бізнесу відбувається на засадах нових економічних умов, де знання, інформація, можливість швидкого реагування на потреби клієнтів відіграють ключову роль, а глобальна мережа Інтернет забезпечує розвиток гострої і широкомасштабної конкуренції. Відмінною рисою нової інформаційної невагомої економіки є вироблення і використання нових ідей, знань. Тут ми маємо на увазі не лише інноваційні розробки, а й фундаментальні дослідження та їх прикладне втілення. Висловлюючи свою думку стосовно розвитку економіки знань відомий американський економіст П. Друкер сказав: «Коли ми говоримо про нову економіку, ми маємо на увазі світ, у якому люди працюють мозком, а не руками. Світ, у якому інновації важливіші, ніж масові продукти. Світ, у якому швидкі зміни відбуваються постійно. Світ, настільки ж відмінний від індустріального століття, наскільки той відрізнявся від аграрного. Світ, настільки інший, що його виникнення можна описати лише словом «революція!»». Таким чином, формування нової економіки – результат розвитку нових знань. При цьому інтелектуалізація бізнесу стає провідною парадигмою господарювання, що дозволяє йому перейти у якісно новий стан. Знання як систематизований ресурс, зростаючий значними темпами, та сукупний людський інтелект (духовний, ментальний, емоційний, соціальний і фізичний) стають не лише самостійними чинниками виробництва, а й головними факторами розвитку нових типів економіки (економіки знань, економіки вражень та економіки трансформацій), на існуванні яких наголошують автори та становлення нових видів бізнесу, серед яких ми виділяємо інформаційно-інтелектуальний, емоційно-інтелектуальний та соціально-інтелектуальний види бізнесу. У якості основних рушійних сил інтелектуального бізнесу необхідно виділити: глобалізацію в науково-технічних розробках, технологіях, виробництві, торгівлі, фінансах, комунікаціях та інформації; безперервні, швидкі і складні зміни, які створюють невизначеність та передбачуваність; знання як стратегічний чинник розвитку інтелектуального капіталу. В економіці знань джерелом конкурентних переваг стають знання і творчий потенціал підприємців-інтелектуалів, а їх внутрішнім локомотивом здатність до інтелектуального підприємництва [5, с. 181].

Найзначніші успіхи в інтелектуальній діяльності відзначено в країнах, де сформовані національні інтелектуальні системи з державним регулюванням і підтримкою взаємозв'язку наукової, виробничої і освітньої діяльності. Такий позитивний досвід використовувався у США (Массачусетський технологічний інститут, Стенфордський та Філадельфійський університети), у країнах ЄС, зокрема, у Франції (Католицький університет у м. Ліон), Англії (Кембридж та Херіот-Ватт), Німеччині (Технічний університет в Берліні, Штутгартський університет, Гірнична академія в Аахені), Швеції (Ландський університет) та Польщі, де широкого поширення набуло т. зв. «академічне

підприємств», коли при спеціалізованих професійно-технічних, а також вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах створювалися центри підприємництва та трансферу технологій, беручи участь в яких студенти або працівники реалізовували свої практичні навички, організовували чи вели управлінську діяльність.

Існує і соціальна відповідальність інтелектуального бізнесу, а це – стратегічна діяльність, яка ґрунтується на моделі «трьох китів»: бізнес, суспільство, держава. При цьому стратегія повинна враховувати інтереси всіх учасників та кожному із них встановлювати критерії. Це вкотре підтверджує, що вектором формування сприятливого інтелектуального бізнес-середовища в Україні є ефективне поєднання законодавчого забезпечення та відповідних соціально-економічних умов і стимулів. Україна не стоїть на інноваційних рейках, а робота вчених здебільшого непомітна, бо немає впроваджень. В українській промисловості немає зацікавлення в українському продукті. У країні не налагоджений механізм впровадження, а державної підтримки на цьому етапі немає. Отже, обґрунтовану доцільність спільної паритетної реалізації науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт та інноваційних програм як державою, так і приватним сектором, що неодноразово ефективно апробовано в економічно розвинутих державах [6, с. 78].

Для України сьогодні, вкрай важливо не зупинятися, а рухатися вперед, розширювати горизонти та можливості інтелектуального майбутнього, досягати нових суттєвих і впевнених успіхів. Та для цього економічно зацікавленим особам і відповідним органам влади, необхідно:

- забезпечити цивілізований ринок інтелектуальної власності, що дасть змогу розвивати прозорий інтелектуальний бізнес;

- необхідно значно посилити контроль за порушення прав інтелектуальної власності задля стимулювання таким чином суб'єктів господарювання до більш активного використання переваг у цій сфері і створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної творчої діяльності;

- важливо спростити процедуру та скоротити терміни розгляду заявок (які становлять від 12 до 17 місяців) на отримання охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності як однієї з найбільших перешкод мотивації підприємців до офіційної реєстрації цього елемента власних активів;

- слід проводити активну інформаційно-роз'яснювальну кампанію, спрямовану на популяризацію придбання, створення і комерціалізацію суб'єктами господарювання об'єктів інтелектуальної власності. Адже результати багатьох експертних опитувань засвідчують низький рівень обізнаності представників бізнесу щодо доцільності (зокрема, в аспектах капіталізації та оптимізації податкових платежів підприємств – прямих економічних зисків), переваг їх використання, а також механізмів створення, комерціалізації, проходження державної охорони і захисту [7, с. 261].

Висновки. Отже, вирішення питання розвитку інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу для сучасної української економіки, яка знаходиться в суспільному пошуку відповідей на політичні, фінансові, військові, соціальні, ресурсні та моральні питання, є важливим та актуальним пріоритетом для нашої держави. Україні, втративши за останні роки частину ринків, територій, стратегічних ресурсів і значних витрат на проведення військових операцій з низьким власним інтелектуально-технічним та ресурсним потенціалом у стратегії і тактиці ведення війни, надзвичайно важливим є усвідомлення значення підтримки працюючого інтелектуального капіталу та інтелектуального бізнесу, а також невикористаних можливостей щодо їх реалізації та розвитку в інтересах зміцнення та стабілізації власної економіки. Остання повинна базуватися на закріпленні українського ринку інтелектуальної власності, яка виступає об'єктом купівлі-продажу як в державі так і за її межами та на інтелектуальному бізнесі, що повинен використовувати новітні досягнення науки і техніки разом з іншими, не менш важливими, факторами, що може бути забезпечене за рахунок науково обґрунтованого і економічно ефективного розширення експорту та імпорту нової техніки і технологій, нових матеріалів, ліцензійних науково-технічних досягнень. Все це забезпечує можливість не тільки усунути сформоване, суттєве відставання від передових країн світу, а й у перспективному майбутньому досягти їх рівня, а в певних галузях і сферах, навіть вирватися вперед, забезпечивши зростання науково-технічного прогресу. Однак, без ґрунтовних і глибоких знань світової теорії та практики, законодавчих норм у сфері інтелектуальної власності, без розвитку інтелектуального капіталу та визначення підприємцями основних проблем розвитку інтелектуального бізнесу в Україні діяльність в даному напрямку, залишатиметься неможливою.

1. Маркс К. *Капітал*. Москва : ЕКСМОС, 2012. Т. 2. 650 с.

2. Стюарт Т.А. *Інтелектуальний капітал – новий источник богатства организаций*. Москва : Поколение, 2007. 355 с.

3. Петрова І.Л. *Актуальні проблеми розвитку людського капіталу України*. Економічний аналіз. 2013. Том 13. С. 106–113.

4. Ніколайчук М.В. *Трактування людського капіталу в системі сучасних парадигмальних пріоритетів розвитку*. Збірник наукових праць НУК. 2011. № 2. С. 150–156.

5. Польова В.В. *Теоретичні основи дослідження інтелектуального бізнесу*. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 58. С. 179–189.

6. Гунчак Н.В. *Реалії та перспективи інтелектуального бізнесу в Україні*. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2015. № 1. С. 77–81.

7. Кучерук Г.Ю., Щелкунов В.І. *Проблеми та перспективи розвитку інтелектуального бізнесу в Україні*. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2014. Вип. 29. С. 261–265.

E-mail: Paustovska.t@gmail.com